Klub 44

Termin nadsyłania rozwiązań: 30 VI 1999

Liga zadaniowa Wydziału Matematyki, Informatyki i Mechaniki, Wydziału Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego i Redakcji *Delty*

Skrót regulaminu

Każdy może nadsyłać rozwiązania zadań z numeru n w terminie do końca miesiąca $n+2$. Szkice rozwiązań zamieszczamy w numerze $n+4$. Można nadsyłać rozwiązania czterech, trzech, dwóch lub jednego zadania (każde na oddzielnej kartce), można to robić co miesiąc lub z dowolnymi przerwami. Rozwiązania zadań z matematyki i z fizyki należy przesyłać w oddzielnych kopertach, umieszczając na kopercie dopisek: **Klub 44 M** lub **Klub 44 F**. Oceniamy zadania w skali od 0 do 1 z dokładnością do 0,1. Ocenę mnożymy przez współczynnik trudności danego zadania: $WT = 4 - 3S/N$, gdzie S oznacza sumę ocen za rozwiązania tego zadania, a N – liczbę osób, które nadesłały rozwiązanie choćby jednego zadania z danego numeru w danej konkurencji (**M** lub **F**) – i tyle punktów otrzymuje nadsyłający. Po zgromadzeniu **44** punktów, w dowolnym czasie i w którejkolwiek z dwóch konkurencji (**M** lub **F**), zostaje on członkiem **Klubu 44**, a nadwyżka punktów jest zaliczana do ponownego udziału. Trzykrotne członkostwo – to tytuł **Weterana.** Szczegółowy regulamin został wydrukowany w numerze 2/1999.

Zadania z matematyki nr 379, 380

Redaguje Marcin E. KUCZMA

379. Dla danej liczby naturalnej parzystej $n \geq 2$ znaleźć wszystkie układy liczb $(x_1, \ldots, x_n)$ spełniające warunki: $0 \leq x_i \leq 1$ dla $i = 1, \ldots, n$ oraz

$$\sum_{i=1}^{n} x_i(1 - x_{i+1}) = \frac{n}{2} \qquad (\text{przyjmujemy } \ x_{n+1} = x_1).$$

380. Obliczyć maksymalną wartość pola trójkąta równobocznego, którego wszystkie wierzchołki leżą na brzegu prostokąta o bokach długości a, b (dla danych liczb $a \geq b > 0$).

Zadanie **380** zaproponował pan Tadeusz Józefczyk z Poznania.

Rozwiązania zadań z matematyki z numeru 12/1998

Przypominamy treść zadań:

371. Dana jest liczba całkowita $n \geq 1$. Znaleźć wszystkie układy liczb rzeczywistych $(x_1, \ldots, x_n)$ spełniające warunki $x_1 \geq \ldots \geq x_n \geq 0$ oraz

$$\sum_{k=1}^{n} x_k = \sum_{k=1}^{n} \sqrt{k}\left(\sqrt{x_k} - \sqrt{x_{k+1}}\right) = 1;$$

w drugiej sumie przyjmujemy $x_{n+1} = 0$.

372. Niech f będzie podobieństwem przestrzeni trójwymiarowej. Dla dowolnego zbioru k zawartego w tej przestrzeni oznaczmy przez k^* zbiór środków wszystkich odcinków XX', gdzie $X \in k$, $X' = f(X)$. Wykazać, że jeżeli ℓ jest prostą, to zbiór ℓ^* jest zawarty w pewnej prostej oraz że jeżeli π jest płaszczyzną, to zbiór π^* jest zawarty w pewnej płaszczyźnie.

371. Załóżmy, że liczby $x_1, \ldots, x_n$ (wraz z $x_{n+1} = 0$) spełniają podane warunki. Przyjmijmy: $\sqrt{x_k} - \sqrt{x_{k+1}} = t_k$ dla $k = 1, \ldots, n$. Zatem

$$(1) \qquad \begin{aligned} (t_1 + t_2 + \ldots + t_n)^2 &= x_1 \\ (t_2 + \ldots + t_n)^2 &= x_2 \\ \ldots\ldots\ldots\ldots \\ t_n^2 &= x_n. \end{aligned}$$

Zgodnie z zadanymi równaniami,

$$(2) \qquad 1 = \sum_{k=1}^{n} x_k = \sum_{k=1}^{n} k\,t_k^2 + 2\sum_{k<\ell} k\,t_k t_\ell$$

(bowiem iloczyn $t_k t_\ell$ występuje w rozwinięciu lewych stron związków (1), przedstawiających $x_1, \ldots, x_k$, ale nie $x_{k+1}, \ldots, x_n$) – oraz

$$(3) \qquad \begin{aligned} 1 &= \left(\sum_{k=1}^{n} \sqrt{k}\left(\sqrt{x_k} - \sqrt{x_{k+1}}\right)\right)^2 = \left(\sum_{k=1}^{n} \sqrt{k}\, t_k\right)^2 = \\ &= \sum_{k=1}^{n} k\,t_k^2 + 2\sum_{k<\ell} \sqrt{k\ell}\, t_k t_\ell. \end{aligned}$$

Przyrównując prawe strony (2) i (3) dostajemy zależność

$$\sum_{k<\ell} \sqrt{k}\left(\sqrt{\ell} - \sqrt{k}\right) t_k t_\ell = 0,$$

spełnioną jedynie wówczas, gdy wszystkie liczby t_k, z wyjątkiem co najwyżej jednej, są zerami. Istnieje więc liczba $m \in \{1, \ldots, n\}$ taka, że $t_k = 0$ dla $k \neq m$. W myśl określenia liczb t_k oraz na mocy równości (2) dostajemy wniosek, że

$$x_1 = \ldots = x_m = \frac{1}{m}, \qquad x_{m+1} = \ldots = x_n = 0.$$

Każdy układ $(x_1, \ldots, x_n)$ takiej postaci istotnie spełnia wszystkie rozważane warunki.

372. Ustalmy prostą ℓ i wybierzmy na niej dwa różne punkty O, A. Jeśli X jest punktem tej prostej, to $\overrightarrow{OX} = \alpha \cdot \overrightarrow{OA}$ dla pewnej liczby $\alpha \in \mathbf{R}$. Podobieństwo jest przekształceniem liniowym. Zatem obrazami punktów O, A, X są punkty O', A', X' spełniające analogiczną równość $\overrightarrow{O'X'} = \alpha \cdot \overrightarrow{O'A'}$.

Niech M będzie środkiem odcinka OO'. Środek Z odcinka XX' jest wyznaczony przez zależność

$$(*) \qquad \begin{aligned} \overrightarrow{MZ} &= \frac{1}{2}(\overrightarrow{MX} + \overrightarrow{MX'}) = \\ &= \frac{1}{2}(\overrightarrow{MO} + \overrightarrow{OX} + \overrightarrow{MO'} + \overrightarrow{O'X'}) = \\ &= \frac{1}{2}(\overrightarrow{OX} + \overrightarrow{O'X'}), \end{aligned}$$

czyli

$$\overrightarrow{MZ} = \alpha \cdot \tfrac{1}{2}(\overrightarrow{OA} + \overrightarrow{O'A'}) \qquad (\alpha \in \mathbf{R}).$$

Punkt Z leży więc na prostej przechodzącej przez punkt M, o wektorze kierunkowym $\frac{1}{2}(\overrightarrow{OA} + \overrightarrow{O'A'})$ (a jeśli jest to wektor zerowy, wówczas punkt Z pokrywa się z M dla każdej liczby $\alpha \in \mathbf{R}$). W każdym przypadku zbiór ℓ^*, złożony z możliwych położeń punktu Z, zawiera się w pewnej prostej.

Dla dowolnie ustalonej płaszczyzny π rozumowanie jest analogiczne: wybieramy na niej trzy niewspółliniowe punkty O, A, B. Jeżeli $X \in \pi$, to $\overrightarrow{OX} = \alpha \cdot \overrightarrow{OA} + \beta \cdot \overrightarrow{OB}$ dla pewnych liczb $\alpha, \beta \in \mathbf{R}$; stąd $\overrightarrow{O'X'} = \alpha \cdot \overrightarrow{O'A'} + \beta \cdot \overrightarrow{O'B'}$. Wektor łączący środki M i Z odcinków OO' i XX' spełnia równość $(*)$, która teraz przybiera postać

$$\overrightarrow{MZ} = \alpha \cdot \tfrac{1}{2}(\overrightarrow{OA} + \overrightarrow{O'A'}) + \beta \cdot \tfrac{1}{2}(\overrightarrow{OB} + \overrightarrow{O'B'}) \qquad (\alpha, \beta \in \mathbf{R}).$$

Wynika z niej, że zbiór π^*, złożony z możliwych położeń punktu Z, zawiera się w pewnej płaszczyźnie.

Zadania z fizyki nr 276, 277

Redaguje Jerzy B. BROJAN

Termin nadsyłania rozwiązań: 30 VI 1999

276. Izolowane termicznie naczynie jest przedzielone na dwie części: jedna część zawiera 50 g wody o temperaturze 70°C, a w drugiej (o objętości 0,2 m^3) jest próżnia. Usunięto przegrodę rozdzielającą obie części. Obliczyć końcową temperaturę wody i pary (w stanie równowagi). Dane są: ciepło właściwe wody $c = 4{,}19$ J/(g · K) oraz tabela przedstawiająca zależność ciepła parowania wody q oraz gęstości pary wodnej nasyconej ϱ od temperatury:

T (°C)	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60	65	70
q (J/g)	2471	2460	2448	2437	2425	2414	2402	2391	2379	2368	2357	2345	2333
ϱ (g/m^3)	9,40	12,8	17,3	23,0	30,3	39,5	51,0	65,3	82,7	103,9	129,5	160,2	196,7

277. Promień światła pada prostopadle na siatkę dyfrakcyjną o stałej $d = 2$ µm, za którą w pewnej odległości znajduje się ekran (rys. 1; oczywiście, proporcje rysunku nie muszą odpowiadać rzeczywistości). Zaobserwowane na ekranie widmo jest przedstawione na okładce. Obliczyć długości fali trzech zaznaczonych linii widmowych.

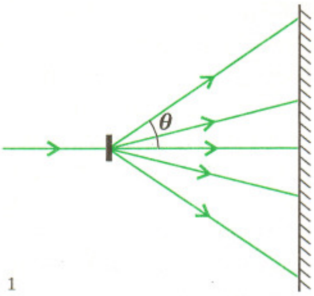

Rys. 1

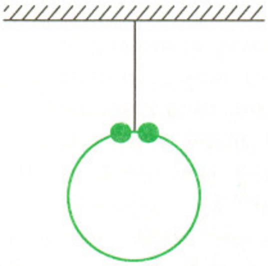

Rys. 2

Rozwiązania zadań z fizyki z numeru 12/1998

Przypominamy treść zadań:

268. Cienki pierścień w kształcie okręgu o masie M wisi na nierozciągliwej nici, a dwa koraliki – każdy o masie m – jednocześnie zwolniono w punktach położonych symetrycznie i bardzo blisko punktu najwyższego (rys. 2). Jeśli koraliki ślizgają się bez tarcia, to ile musi wynosić stosunek m/M, aby pierścień podskoczył?

269. Próbka izotopu promieniotwórczego emituje promienie α o energii $E = 5$ MeV, a z jednej strony jest osłonięta (tak, że w jednej półprzestrzeni promienie wybiegają na zewnątrz, a w drugiej są pochłaniane). Jaka ilość ciepła wydzielałaby się w osłonie w jednostce czasu, jeśli siła odrzutu działająca na próbkę z osłoną wynosiłaby $F = 1$ N? Pominąć oddziaływanie cząstek α z powietrzem, tzn. przyjąć, że urządzenie działa w próżni. Masa cząstki α jest równa $m = 6{,}64 \cdot 10^{-27}$ kg $=$ $= 3730$ MeV/c^2.

268. Oznaczmy promień pierścienia przez r. Z zasady zachowania energii wynika, że gdy koraliki zakreślą kąt α względem położenia początkowego, uzyskają prędkość równą $v = \sqrt{2gr(1-\cos\alpha)}$. Siła odśrodkowa będzie wtedy równa $F_o = mv^2/r = 2mg(1-\cos\alpha)$, siła oddziaływania między koralikiem a pierścieniem będzie $R = F_o - mg\cos\alpha = mg(2 - 3\cos\alpha)$, a łączna siła oddziaływania na pierścień (z dodatnim zwrotem w górę) wyniesie

$$F = 2R\cos\alpha = 2mg(2-3\cos\alpha)\cos\alpha.$$

Maksymalną wartością tego wyrażenia jest $F_{\max} = (2/3)mg$, tzn. pierścień podskoczy, gdy $m/M > 3/2$.

269. Oznaczmy moc promieniowania przypadającego na każdą z półprzestrzeni przez P. Odpowiada to liczbie emitowanych cząstek równej P/E (na jednostkę czasu), z czego na kąt bryłowy dΩ przypada

$$\mathrm{d}N = \frac{P}{E}\frac{\mathrm{d}\Omega}{2\pi}$$

cząstek (kąt 2π odpowiada całej półprzestrzeni). Siłę odrzutu F otrzymamy, mnożąc tę wielkość przez pęd jednej cząstki $p = \sqrt{2mE}$ i przez cosinus kąta θ zawartego między przypadkowym kierunkiem emisji a kierunkiem prostopadłym do płaszczyzny osłony, i następnie całkując po kierunkach. Ponieważ $\mathrm{d}\Omega = 2\pi\sin\theta\mathrm{d}\theta$, $\int_0^{\pi/2}\cos\theta\sin\theta\mathrm{d}\theta = 1/2$, więc otrzymujemy

$$F = \frac{1}{2}P\sqrt{\frac{2m}{E}}, \quad \text{zatem} \quad P = F\sqrt{\frac{2E}{m}} = 15{,}5 \text{ MW}.$$

Praktyczne wykorzystanie takiego „napędu odrzutowego" nie jest więc realne.

Czołówka ligi zadaniowej
Klub 44 F
po uwzględnieniu ocen rozwiązań zadań 264 (WT=1,83) i 265 (WT=1,90) z numeru 10/1998

Jarosław Łazuka	– Warszawa	42,31
Marek Wójcicki	– Szczecin	38,70
Andrzej Nowogrodzki	– Chocianów	26,51
Tomasz Wietecha	– Tarnów	26,49
Aleksander Surma	– Myszków	17,27
Andrzej Idzik	– Bolesławiec	16,70

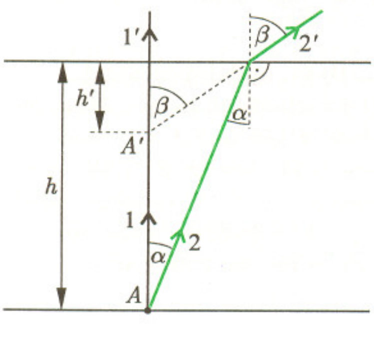

Rozwiązanie zadania F 497.
Patrząc na przedmiot leżący na dnie rzeki (powiedzmy, w punkcie A), widzimy obraz przedmiotu w punkcie A', będącym punktem przecięcia się promieni załamanych $1'$ i $2'$. Oznaczając przez α kąt padania promienia 2, a przez β kąt załamania tego promienia, otrzymujemy

$$h\,\mathrm{tg}\,\alpha = h'\,\mathrm{tg}\,\beta\,.$$

Dla małych kątów α i β mamy, $\mathrm{tg}\,\alpha \approx \sin\alpha$ i $\mathrm{tg}\,\beta \approx \sin\beta$, a więc:

$$h = \frac{\sin\beta}{\sin\alpha}h' = nh'\,,$$

gdzie $n = 1{,}33$ jest współczynnikiem załamania wody. Stąd rzeczywista głębokość rzeki wynosi około 2,7 m.

Rozwiązanie zadania M 879.
Oznaczmy liczbę widzów przez n. Obliczmy prawdopodobieństwo zdarzenia przeciwnego (każdy ze zniecierpliwionych widzów będzie mógł wyjść z kina, nie przechodząc przed nosem nikomu z chwilowo jeszcze zaciekawionych filmem). Wszystkich zdarzeń elementarnych jest $n!$, a zdarzeń sprzyjających 2^{n-1}, bowiem do momentu, gdy w kinie zostanie ostatni widz, znudzeniu muszą kolejno ulegać widzowie siedzący na skrajnym lewym lub skrajnym prawym z zajętych miejsc. Szukane prawdopodobieństwo jest zatem równe $1 - 2^{n-1}/n! = \frac{4723}{4725}$.